

Itämerensuomalaisten kielten kaasussyntaksia.

AULIS OJAJÄRVI: *Sijojen merkitystehtävistä Itä-Karjalan Maaselän murteissa*. Nominatiivi, genetiivi, akkusatiivi ja partitiivi. Vertaileva funktio-opillinen tutkimus. SUST 97. Helsinki 1950. 173 s.

Aulis Ojajärven tutkimus perustuu ensi sijassa arvokkaaseen omaan ainekseen, jonka hän on kerännyt osittain sodan aikana Itä-Karjalassa, osittain rauhan palattua pakolaisleireillä ja maassamme asuneiden itä-karjalaisten keskuudessa. On valitettavaa, että tekijä ei ole teoksessaan tehnyt selkoa niistä menetelmistä, joita hän on käyttänyt saadakseen

mahdollisimman tarkoin selville eri kaasusten funktiot. Tällainen selon- teko olisi monessa mielessä ollut tärkeä.

Tekijä on ottanut ensi kerran käytäntöön nimityksen Maaselän murteet. On kuitenkin syytä epäillä, onko tämä ollut onnistunut toimenpide. Kun näitä murteita tähän asti on nimitetty eteläkarjalaksi, niin nimi- järjestelmässä on ollut selväpiirteisyyttä. Nyt karjala-aunus hajoaa vie- naksi, Maaselän murteiksi, Tverin karjalaksi ja aunukseksi. Kuitenkin johdonmukaisuus vaatisi, että alaluokittelujen nimet olisi muodostettu yhtenäisesti, niin kuin tähän asti on ollut asianlaista.

Huomattavana puutteena pidän sitä, että teoksessa ei ole lainkaan johdantoa. Siinä on vain neljä irrallista lukua, jotka on kuin erilleen loh- kaistu jostakin suuremmasta kokonaisuudesta. Johdannossa tekijän olisi pitänyt käsitellä eräitä teoksessa esiintyviä keskeisiä käsitteitä, jotka nyt ovat jääneet riittävää selvyyttä vaille. On varmaa, että tekijä, jos hän olisi vaivautunut analysoimaan käsitteitään johdannossa, olisi tullut huomaamaan erinäisiä puutteellisuuksia ja virheellisyyksiä, joita niissä esiin- tyy. Koulukielioppien tapaan tekijä viljelee ahkerasti nimityksiä totaali- nen ja partiaalinen. Olisi ollut kuitenkin syytä käyttää näitä nimityksiä vain silloin, kun todella on kysymys totaalisuudesta ja partiaalisuudesta. Tekijän käyttäminä ne enimmäkseen tarkoittavat samaa kuin nomina- tiivisuus ja partitiivisuus. Kuitenkin nominatiivin ja partitiivin vasta- kohta on paljon muutakin kuin vain totaalisuuden ja partiaalisuuden vastakohtaa. Olisi ollut syytä huomata, että totaalisuuden ja partiaalisuu- den käsitteet ovat Kielioppikomitean mietinnössäkkin jääneet kokonaan taka-alalle muiden, tärkeämpien näkökohtien tieltä. Kokonaan pohjaa vailla on puhua totaalisubjekteista ja -objekteista silloin, kun on kysy- mys lapista ja mordvasta.

Toinen kysymys, johon olisi ollut syytä kiinnittää johdannossa huomiota, on vaikea aspektiprobleemi. Tekijä nojautuu siihen esitykseen, joka tavataan Siron väitöskirjassa ja joka lähemmin tarkastellessa osoit- tautuu aivan kestävämmäksi. Olisi varmaan ollut turvallisempaa tyy- tyä Kielioppikomitean esitykseen, vaikkei sekään suinkaan ole lopulli- sesti tyydyttävä.

Kolmanneksi lukija olisi odottanut, että tekijä olisi selvästi ilmaissut kantansa ns. status-käsitteestä, jota hän siellä täällä Tunkelon ja Grün- thalin tutkimuksiin nojautuen joutuu käyttämään. En ole voinut to- deta, että Ojajärven tutkimukselle tästä Noreenin luomasta käsitteestä olisi ollut mitään hyötyä. Se on tuonut mukanaan vain tarpeettomien ja- kojen ja luokittelujen harrastuksen, jolla ei ole kerrassaan mitään merki- tystä historiallisiin päämääriin pyrkivän tutkimuksen kannalta, ja sem- moinen Ojajärven väitöskirja kuitenkin ensi sijassa pyrkii olemaan.

Samalla tavalla kuin koko teoksesta jää kaipaamaan johdantoa, toi- voisi eräänlaista tiivistelmää eri lukujenkin kohdalla. Esitys pirstoutuu nyt liikaa ja tekijällä ei ole tilaisuutta syventyä siihen, mikä eri funkti- oita pohjaltaan yhdistää, eikä liioin eri kaasusten funktioiden syvälli- sempään keskinäiseen vertailuun.

Tekijä ei ole tullut lainkaan kiinnittäneeksi huomiota ns. anakoluut- tiseen nominatiiviin, josta hänen teoksessaan kuitenkin on runsaasti esi-

merkkejä. Ne ovat näin saaneet virheellisen tulkinnan osakseen. Tekijä on saanut monet esimerkinsä sanastuksen yhteydessä. Sen vuoksi ne ovatkin usein vain eräänlaisia määritelmiä, joissa nominatiiviasu pyrkii esiintymään lauseen vaatimusten vastaisestikin. Tämä on tuttu ilmiö monista eri kielistä. Sellainen lause kuin *ruga on kùžessa a mánness on lerva* on selvästi tällainen ja sen nominatiivi on niin muodoin selitettävä toisin kuin tekijä haluaa, ks. s. 22. Samantapaisesti selitettäviä nominatiiveja ovat seuraavat: *pehmie höüdelölumi, vašta pandu š on vidi ja künlapšed ie tullä plemännikka*. Näiden ja lukuisten muiden samantapaisten nominatiivien oikeata laatua tekijä ei ole oivaltanut.

Tekijä ei ole lainkaan ottanut huomioon sitä tosiasiaa, että nominatiivilla saattaa sen ollessa partitiivin vastakohtana usein olla eräänlainen spesiestä osoittava merkitys. Tämä on tuttu ilmiö suomenkin murteissa.

Tekijän selitys s. 45, jolla hän koettaa osoittaa, että tyyppi *lapsia on viisi* olisi kehittynyt aikaisemmasta attribuutti-ilmauksesta, on varsin kaavamainen (*Viisi lasta on > Viisi on lasta > Viisi on lapsia*). On syytä pitää mielessä, että tällaiset lauseet syntyvät tavallisesti vastauksina kysymyksiin *montako lasta?, paljonko lapsia?* jne. Lauseopillisissa tutkimuksissa on kiinnitetty liian vähän huomiota siihen, että eri kysymyslausetyyppien rakenne voi helposti heijastua vastauksissa ja aiheuttaa niiden konstruktiossa erinäisiä muutoksia. Tätä tärkeätä kysymystä olisi syytä yksityiskohtaisemmin käsitellä.

Genetiiviä koskevassa luvussa on todettavissa Tunkelon suuren tutkimuksen vaikutusta, vaikka tekijä muuten ei liikukaan Noreenin linjoilla. On merkittävä puutteeksi, että tekijä ei ole tehnyt selkoa niistä eri käsityksistä, joita genetiivin alkuperästä on esitetty. Hän on tuutynyt viittaamaan vain erääseen Kettusen lausumaan ajatukseen. Kuitenkin olisi ollut välttämätöntä kiinnittää huomiota siihen tutkijoiden melko yksimielisesti hyväksymään teoriaan, että genetiivi on alkuaan ollut possessiivinen adjektiivi. Tämän teorian valossa tekijä olisi varmaankin voinut saada enemmän yhtenäisyyttä esitykseensä, joka nyt pirstoutuu 16 ryhmään, joiden keskinäistä suhdetta ja yhteenkuuluvaisuutta ei edes yritetä selvittää. Ainakaan allekirjoittanut ei pysty käsittämään, mitä hyötyä on loputtomista jaoitteluihsta. Kun esim. sosiaalisten suhteiden genetiivi jaetaan kolmeen ryhmään sen mukaan, ilmaiseeko se pääsanana tarkoittaman yksilön genealogisen edeltäjän, jälkeläisen vai aviopuolison, voi hyvinkin huomauttaa, että samaan logiikkaan nojautuen voisi saada loputtoman määrän erilaisia genetiivejä, kun loppujen lopuksi vain pääsanana merkitys määrää, mikä merkitys genetiivillä on. Minun ainakin on vaikea ymmärtää, että tyypeissä *isän poika* ja *pojan isä* olisi genetiivin funktioiden kannalta kerrassaan mitään eroa.

Selvitellessään sivumennen Etelä-Pohjanmaan murteen tyyppiä *meirän ollahan* tekijä ajattelee, että tavanmukainen vetoaminen ellipsiin ei riitä. Hänen mukaansa on lähdettävä niistä tapauksista, joissa esiintyy passiivinen transitiiiviverbi. Tämä saattaa kyllä olla mahdollista, mutta olisi kuitenkin ollut syytä kiinnittää huomiota sellaisiin Etelä-Pohjan-

maan murteenkin kannalta tavallisiin tapauksiin kuin *meillä ollaan, meiltä tullaan*. Ellipsin mahdollisuus ei myöskään ole kokonaan olematon, sillä ei ole pakko ajatella, että vain nominatiivi olisi voinut elliptisesti kadota. Elliptisesti olisi kai ilmauksesta *meidän talossa puidaan* voinut kehittyä *meidän puidaan*, varsinkin kun sen rinnalla on ollut tyyppi *meillä puidaan*.

Agenttirakenteesta puhuessaan tekijä toistaa sitä kirjallisuudessa tavallista väitettä, että tyyppi *pojan tehty kirves* olisi vanhempi kuin *pojan tekemä kirves*. Tällaista ajatusta ei voi etäsukukielten nojalla perustella. *-ma*-verbaalinominin adjektiivinen käyttö on selvästi peräisin jo suomalais-ugrilaisesta kantakielestä.

Puhuessaan pass. I partisiipin substantiivisesta käytöstä tekijälle on sattunut pahanlainen kompastus s. 87. Todettuaan, että tätä nominaalimuotoa käytetään substantiivisesti myös virossa ja liivissä hän luettelee jälkimmäisestä useita esimerkkejä. Niistä on kuitenkin vain yksi ainoa substantiivi, kaikki muut ovat selviä adjektiiviattribuutteja. Vastakohta substantiivi—adjektiivi tuskin muutenkaan on oikea tutkittaessa suomalais-ugrilaisien kielten verbien nominaalimuotoja.

Genetiiviä ja akkusatiivia koskevissa luvuissa tekijä ei ole lainkaan tullut kiinnittäneeksi huomiota siihen, että eräissä tapauksissa voi näiden kaasusten sijasta ollakin kysymys instruktiivista. Tämmöinen mahdollisuus tulee nähdäkseni kysymykseen myös *sormen mentävä reikä*-tyyppisten ilmausten kohdalla, vrt. s. 84.

Partitiivia koskevassa luvussa tekijä puhuu epämääräistä kokonaisuutta osoittavasta partitiivista silloinkin, kun näin ei voi tehdä.

Tekijä mainitsee s. 135, että lapissa ei partitiivia käytetä objektin sijana. Tämä pitää paikkansa vain yksikköön nähden, monikossa vanha partitiivi on kehittynyt akkusatiiviksi. Muutenkin teoksen viittaukset sekä lappiin että mordvaan ovat puutteelliset, pintapuoliset ja useimmiten mitään sanomattomat.

Aulis Ojajärven väitöskirjaa vastaan voi esittää lukuisia, osaksi painaviakin muistutuksia. Useat esittämistäni muistutuksista kohdistuvat samalla niihin teoksiin, joita Ojajärvi on käyttänyt ohjeenaan. Hän ei ole halunnut syventyä itsenäisesti teoreettisiin pohdiskeluihin, vaan on ensi sijassa pyrkinyt esittämään aineksensa vanhaan totuttuun tapaan, so. kaikessa olennaisessa Setälän lauseopin kaavaa hyväkseen käyttämällä. Hänen aineksensa on arvokasta ja luotettavaa, niin kuin monivuotisen sanastajankokemuksen omaavalta tutkijalta voi odottaakin. Usein tekijä on osannut selittää ilmiöt oikein. Merkittävää lisää tieteelliseen keskusteluun tekijä on tuonut kosketellessaan nominatiivin ja partitiivin vastakohtaan liittyviä ongelmia samoin kuin kollektiiviyksiköllisen partitiivin käyttöä. Haluan lausua julki sen hartaan toivomuksen, että tekijä saattaisi päätökseen alkamansa työn.

PAAVO RAVILA